

Közösségi filozófiával a szélsőséges nézetekkel szemben

MÓDSZERTANI KÉZIKÖNYV

Hogyan használjuk a kiadványt

Ez a kézikönyv azért jött létre, hogy segítse a tanárokat, trénereket, illetve a civil szervezetek munkatársait, hogy tartalmas beszélgetéseket folytathassanak fiatalokkal összetett kérdésekről.

A kézikönyv két részből áll:

1. rész: Bevezető a Közösségi filozófia (P4C) módszertanába

2. rész: Körüljárja, hogy mit értünk szélsőséges megnyilvánulások alatt, valamint, hogy a P4C módszer hogyan használható azok kezelésére. Kérdéseket vet fel, eseteket ismertet, továbbá ötleteket ad és forrásokat ajánl.

Köszönetnyilvánítások:

A kiadvány a P4CE projekt partnereinek együttműködésében jött létre. Közreműködők: Berta Anikó, Andrea Bullivant, Mathias Demetriades, Erdős Katalin, Marta Gontarska, Pablo Guidi, Dorota Mazurek, Nagy Balázs, és Jason Ward.

A projekt partnerei szeretnének köszönetet mondani minden tanárnak és diáknak, aki 2017 szeptembere és 2019 augusztusa között részt vett a projektben.

Külön köszönet Lucy Southern-nek, az egyik résztvevő diáknak, aki a kiadványban használt logókat tervezte.

Logók: Lucy Southern © 2019

A kiadvány az Európai Bizottság támogatásával készült. A kiadvány a szerzők véleményét tükrözi, a Bizottságot nem terheli felelősség a benne foglalt információk felhasználásának következményeiért.

P4CE

P4CE:
**Philosophy 4 Challenging
Extremism**

Project number: 2017-1-UK01-KA201-036831

Funded by the Erasmus +
Programme of the
European Union

Challenge Extremism: Using Philosophy for Children to develop critical thinking and media literacy in the classroom

Nyköping anthropolis

TARTALOM

I. RÉSZ

1. Beszélgető közösség és extrémizmus	6-7
2. A tanár, mint facilitátor	8-11
3. Teret adni a párbeszédnek	12-13
4. A párbeszéd elindítása	14-15
5. A stimulus megválasztása	16-17
6. A párbeszéd lezárása	18-19

II. RÉSZ

7. Extrémizmus vagy ellentmondásos témák	22-23
8. A párbeszéd és az ellentmondásos témák	24-25
9. Esettanulmány – Lengyelország	26-27
10. Esettanulmány – Magyarország	28-29
11. A projekt tanulságai	30-31

P4CE

P4CE:
Philosophy 4 Challenging
Extremism

Project number: 2017-1-UK01-KA201-036831

Funded by the Erasmus +
Programme of the
European Union

Challenge Extremism: Using Philosophy for Children to develop critical thinking and media literacy in the classroom

Nyköping anthropolis

I. rész: A beszélgető közösség

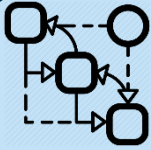

I. rész: 1-6. fejezetek

1. Beszélgető közösség és extrémizmus
2. A tanár, mint facilitátor
3. Teret adni a párbeszédnek
4. A párbeszéd elindítása
5. A stimulus megválasztása
6. A párbeszéd lezárása

ELMÉLET – MIÉRT HASZNÁLD A P4C-T?

A Közösségi filozófia (P4C) révén azok a gyerekek és közösségek is hallathatják a hangjukat, akiknek erre másként nincs lehetőségük. A gyerekek maguk irányítják a beszélgetéseket, döntenek azok kimeneteléről, így életkoruktól, társadalmi háttérüktől függetlenül átélhetik, számít a véleményük. Amikor megteremtjük a lehetőséget a párbeszédre, fontos, hogy minden diák úgy érezze, értékes része a folyamatnak, bármilyen témáról van szó. A módszerrel minden esetben izgalmas, lebilincselő és mindenekelőtt biztonságos körülményeket kell teremteni. A foglalkozások során a diákok folyamatosan reflektálnak magukra, fejlődik önismeretük, miközben egyre érdeklődőbbé válnak saját viselkedésük megértése iránt. A tanulók célja, hogy megpróbálják a maguk számára világossá tenni saját, szélsőségesnek minősülő elképzeléseiket, magyarázataikat és a gondolkodásukat befolyásoló előítéleteiket, miközben fejlődik a kommunikációs készségük, empátiájuk, érvelésük. Vagyis mindaz, ami az ellentmondásos, szélsőséges viselkedéssel szembeállítható.

ESETTANULMÁNY: Az inkluzivitás megértése különösen fontos egy etnikailag sokszínű iskolában. Svédországban Jasper és Kristina a befogadásról kezdeményezett beszélgetést az osztályában.

Stimulusként a „Bully” c. amerikai dokumentumfilmet használták. Milyen legyen az iskola, hogy mindenki odatartozónak érezze magát? A diákok lelkesen vettek részt a beszélgetésben. A befogadás kérdése sokaknak láthatóan nehéz témának számított, és minél több időt töltöttek a reflexióval, annál ellentmondásosabbá vált. Néhányan nem gondolták, hogy a kérdés bárkinek gondot okozhat a környezetükben, de a foglalkozás végére megváltozott a véleményük.

ESZKÖZÖK – A BESZÉLGETÉS 10 LÉPÉSE

1. Előkészítés
2. A stimulus bemutatása
3. Gondolkodási idő
4. A gondolatok megosztása
5. A kérdések megfogalmazása
6. A kérdések megosztása
7. A kérdés kiválasztása
8. Első gondolatok
9. Megbeszélés (építkezés)
10. Záró gondolatok

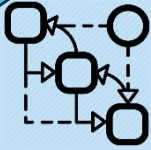
Megjegyzés: A kiadvány a P4C gyakorlatára épül. Mielőtt elkezded a kézikönyv alapján foglalkozás tartani, érdemes a módszert más forrásból is megismerni, például innen (angol nyelven): <https://www.sapere.org.uk/>

Gondolkodtató

Emlékezz vissza egy jó beszélgetésre, vagy megbeszélésre!
Mitől volt hatékony a kommunikáció?

Jelenleg milyen módszereket használsz a kritikai vagy a kreatív gondolkodás fejlesztésére?

ELMÉLET – A TANÁR, MINT FACILITÁTOR

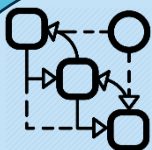
A tanárnak tudnia kell könnyen alkalmazkodni. A facilitátor szerepét kell felvennie, hogy a tudás forrásából a többiek tudásának kalauzává váljon.

A tanárszerep facilitátori, nem konfrontatív megközelítése hatékony eszköz lehet az ellentmondásos témák kezelésében. Ez a szerepfelfogás a résztvevőket, a diákokat arra bátorítja, hogy a problémáikat párbeszéd, és nem konfrontáció keretében fejtsék ki. A konfrontatív megközelítésről már bebizonyosodott, hogy kontraproduktív, amikor súlyos, esetenként ellentmondásos témák vannak terítéken.

Azok a diákok, akiknek még formálódik az identitása, nyitottá válhatnak az intoleráns nézetekre, ha a tanár akárcsak enyhén támadó hangnemben szembesíti őket a nézeteikkel. Számos tanulmány igazolta, (pl.: az EU kezdeményezésére született „Vitatott témák tanítása” c. kiadvány: <https://edoc.coe.int/en/education-for-democratic-citizenship/7924-teaching-controversial-issues.html>), hogy sokkal hatékonyabb párbeszédet kezdeményezni a diákokkal, kritikus és valódi kérdéseket feltenni nekik, mert így empátiát és mások megértésének a képességét gyakorolhatják. Végeredményként toleránsabbak lesznek, és megszületik bennük az igény, hogy egy demokratikus közösség részévé váljanak

A demokratikus párbeszéd melletti kiállás kulcsfontosságú, mivel ez a demokratikus társadalom alapja. Az emberi jogok csak demokratikus körülmények között érvényesülhetnek, ezért a demokrácia népszerűsítése elengedhetetlen.

ELMÉLET– A TANÁR, MINT FACILITÁTOR

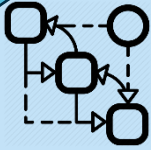
Ez a szemlélet segíti a facilitátort/tanárt, hogy úgy adjon teret az egyet nem értésnek és az ellentmondásos témáknak, hogy közben megjelenhetnek az egyéni nézőpontok, és érvényesülhetnek a diákoknak a nézeteik kifejtésére vonatkozó jogai. Ugyanakkor nemcsak a különböző nézőpontok kapnak teret. A résztvevők megbeszélik, elemzik és megkérdőjelezik a szóban forgó ellentmondásos témát. Ilyen lehetséges témák például:

Nemi esélyegyenlőség
Politika
Migráció
Szexualitás

Tárgyaljatok meg sok kérdést – a „nyitott kérdések” ösztönzik a diákokat a válaszadásra

Adj teret a kérdéseknek, hogy meginduljon a beszélgetés a csoportban!

Ne felejtse el, hogy facilitátorként nem kell tudnod a választ a felvetett kérdésre. Készülj fel rá, hogy eleinte nem lesz könnyű. A fiatalok hajlamosak elviccelni, „széttrollkodni” a helyzetet. Nem te, mint facilitátor vagy az egyetlen értelmes, tájékozott személy a teremben, és nem kell mindenre válaszolnod. Fogadd el, hogy számtalan kérdésre nincs egységes válasz, mert az az egyéni nézőpontra, tapasztalatra és személyes élettörténeten múlik.

ELMÉLET – A TANÁR, MINT FACILITÁTOR

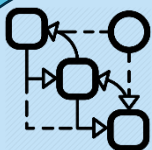
Kérdésfajták (a „kérdésnégyzet” lapján):

- 1) Zárt kérdések, melyek a szövegre/képre/filmre/helyzetre vonatkoznak. Ezekre könnyű megtalálni a választ.
Példa: Milyen színű az ég a képen?
- 2) Zárt kérdések, melyek a szöveggel/képpel/filmmel/helyzettel kapcsolatos dolgokra vonatkoznak. A válasz könyvekben, szótárban, weboldalakon, lexikonokban, stb. található, vagy egy szakértő megkérdezésével megadható.
Példa: Mi volt a dollár átlagára 2018-ban?
- 3) Nyitott kérdések, melyek a szöveggel/képpel/filmmel/helyzettel kapcsolatos dolgokra vonatkoznak.
A válasz a fantáziára van bízva. Sok válasz lehetséges, és mindegyik egyformán érvényes lehet.
Példa: Hova ment a főszereplő, miután véget ért a történet?
- 4) Nyitott kérdések elvont fogalmakról, értékekről. Sok válasz felmerülhet, melyeket a csoporton belül kell megbeszélni, és a különböző véleményeket megosztani. Erre a kérdéstípusra nincs jó vagy rossz válasz.
Példa: Lehetsz egyszerre gazdag és szegény?

ESZKÖZÖK - A GONDOLKODÁS FEJLESZTÉSE

1. Gondolkodási idő – mindig adj legalább három másodperc gondolkodási időt, miután feltettél egy kérdést, és legalább három másodpercet, miután egy gyerek válaszolt!
2. Gondolkodj – keress partnert – oszd meg! Adj időt az egyéni gondolkodásra, keress egy partnert, akivel megbeszélhetitek a kérdést, majd tájázok az osztály elé a gondolataitokat!
3. Követő kérdések – kérdésekkel ösztönözd a gyerekeket, hogy fejtsék ki bővebben a mondandójukat! pl. „Miért?” „Egyetértesz vagy vitatkoznál?” „Ki tudnád fejteni bővebben?” „Tudnál példát mondani?” „Hogy jutottál erre a válaszra?”
4. Kerüld az ítélezést – a gyerekek válaszaira ne értékelő módon reagálj! Adj pozitív de semleges reakciókat! pl.: „Köszönöm.”, „ Ez érdekes.”
5. Próbálj mindenkit szóra bírni! pl.: „Hányan értenek egyet a kijelentéssel?” (kézfeltartás) „Milyen kérdéseink lehetnek az elhangzottak nyomán?”
6. Kérj összegzést – ösztönözd az aktív figyelmet! pl.: „Össze tudnád foglalni Kati véleményét?” „El tudnád magyarázni, ezt hogy érthette Zoli?”
7. Kérj minél többféle választ – modellezd a nyitott gondolkodást úgy, hogy különböző nézőpontok felvételére kéred a diákokat! „Nincs egyetlen helyes válasz a kérdésre. Keressetek alternatívákat!”
8. A diákok tegyék fel a saját kérdéseiket – a megbeszélés előtt alatt és után! „Van valakinek kérdése az elhangzottakkal kapcsolatban?”

ELMÉLET – A KÖZÖSSÉG TERE

A TEREM: Az osztály, csoport vagy közösség üljön körbe! A terem legyen elég nagy ahhoz, hogy körbeülve a csoport tagjai láthassák egymást, és mindenki fel tudja venni a szemkontaktus a beszélővel! Fontos, hogy tisztán hallják egymást, ezért a terem kiválasztásánál az akusztikát is figyelembe kell venni. A tanár is része a csoportnak. Legyen egyértelmű, hogy a közösség sikerében minden tag egyformán fontos szereplő.

A CSOPORT: A csoport által felállított és elfogadott szabályok teszik lehetővé, hogy a megbeszélést egymás tiszteletének, az együttműködésnek és az odafigyelésnek a légköre hassa át.

Lehetséges alapelvek:

- Figyelünk a beszélőre
- Azon gondolkodunk és arra reagálunk, ami elhangzott
- Érvelünk (Nem érték egyet Z-vel, MERT...)
- Minden megszólalást egyforma tisztelettel kezelünk
- A mondandóra reagálunk, nem a beszélőre
- A megszólalásunkkal hozzáteszünk a közösséghez

Gondolkodtató

Egyetértesz? A biztonságos környezethez...

- olyan tér kell, mely a diákok és a facilitátor közös szabályai szerint működik.
- tisztelni kell egymás véleményét, a vélemények megkérdőjelezése nem jelent ítélezést mások felett.
- a gondolatok többségének a csoporttól kell érkeznie, nem a facilitátortól.
- minden kérdést fel kell tenni, ami fontos a csoportnak.
- el kell fogadni az egyet nem értést és az eltérő véleményeket.

3: TERET ADNI A PÁRBESZÉDNEK

ESZKÖZÖK – AZ ALAPSZABÁLYOK MEGALKOTÁSA

A foglalkozás/workshop kezdetén a tréner/tanár/facilitátor előregyártott szabályokat, alapelveket javasol a csoportnak. Pl.: „Tisztelem más csoporttagok véleményét, még akkor is, ha nem értek velük egyet.”

GYAKORLAT SZABÁLYALKOTÁSRA

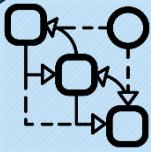
A kijelentésekre a csoport „lábbal” szavaz: aki egyetért, feláll és helyet cserél egy másikkal. Aki nem ért egyet, ülve marad. Frissen alkotott szabályokat is megszavazhatnak a módszerrel. A szabályokat konszenzussal kell meghozni, minden szabállyal egyet kell értenie a csoport minden tagjának. Ha az „alapszabály” kifejezés túl szigorúan hangzik, keressünk könnyebben érzékelhető fogalmat, pl.: „keretek”, „alapelvek”, stb.

*ESETTANULMÁNY: Alapszabály-alkotás új módon – kritikai gondolkodás ösztönzése szavak nélkül
Mathias (Svédország) fizikai gyakorlattal ösztönözte 15 éves diákjait kritikai gondolkodásra.*

A diákok külön-külön 3 egymásnak ellentmondó instrukciót kaptak (Tedd egymásba a székeket! – Tedd körbe a székeket! – Tedd sorba a székeket!)Szó nélkül kellett cselekedniük. Ezután megbeszélték a tapasztalataikat. Olyan témák jöttek elő, mint a „csoportközi konfliktusok”, „félreértés”, „intolerancia”, stb. és hogy az ellentmondó utasítások a társadalmi polarizáció metaforái, pl.: radikális nézetek megjelenése a társadalomban. A gyakorlat hatására kritikusan kezdtek viszonyulni különböző ellentmondásos témákhoz és izgalmas beszélgetések indultak.

ELMÉLET – BEMELEGÍTŐ GYAKORLATOK

BEMELEGÍTŐ JÁTÉKOK: Olyan egyszerű gyakorlatok , melyek kölcsönösen lehetővé teszik a tanár/facilitátor és a diákok számára, hogy jobban megismerjék egymást. Általában rövidek, és nem igényelnek nagy szervezést.

Segítségükkel alakítható az osztály csoportdinamikája. Megadhatják az együttműködés alaphangját, bevezethetnek egy adott témát, vagy segíthetnek a megfelelő befogadó légkör kialakításában.

BEMELEGÍTŐ KÉRDÉSEK: Ahogy közeledünk a beszélgetés fázisához, érdemes lehet kérdésekkel, vagy szavakkal játszani. Ezek olyan készségfejlesztő játékok, melyek egy adott témáról beszélő személyre fókuszálnak.

ESZKÖZÖK – BEMELEGÍTŐ KÉRDÉSEK

- Írd le magad három szóval!
- Mit érnél el, ha 20%-kal kreatívabb lennél?
- Ha egy napra belebújhatnál valaki bőrébe, ki lenne az, és miért?
- Ki a kedvenc rajzfilmhősöd, és miért?
- Hova lenne a legrosszabb beszorulni?

4: A PÁRBESZÉD ELINDÍTÁSA

ESZKÖZÖK – BEMELEGÍTŐ JÁTÉKOK:

PAPÍRTORNYOK

Cél: Elérni, hogy a résztvevők csapatként működjenek, valamint, hogy beszélgetés induljon a csoport céljairól, a csapatmunkáról.

Eszközök: újságpapír(2/résztvevő)

Idő: 10-15 perc

Lépések

1. Oszd 5-6 fős csapatokra a csoportot!
2. A csapatok építsenek olyan tornyot, ami képes 10 másodpercig önállóan megállni. Csak az újságpapírt (vagy hasonló hulladékpapírt) használhatják.
3. A feladatra 5 percük van.
4. Az a csapat nyer, amelyik a legmagasabb tornyot építi.

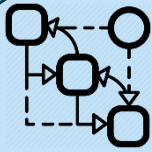
Megbeszélés

A megbeszélés szólhat a csapattagok szerepéről a folyamatban: volt-e egy vagy több vezető, aki utasításokat adott, voltak-e, akik végrehajtották azokat, esetleg volt-e, aki kívül maradt, és nem vett részt az építésben. Volt-e feszültség abból, hogy ha túl sok vezető volt a csoportban?

A gyakorlat csapatépítő jellegű, fejleszti a csoporton belüli kapcsolatokat.

Változat

Érdekes lehet kihagyni a versengést és csak a kreatív aspektusra vagy az együttműködésre fókuszálni.

ELMÉLET – A STIMULUS HASZNÁLATA

MI A STIMULUS: A stimulus a beszélgetés kiindulópontja. A stimulus segítségével különböző témákat, kérdéseket ajánlhatunk a csoport figyelmébe anélkül, hogy direkt megneveznénk azokat. A folyamatban betöltött szerepe szerint témákat hoz elő, és filozófiai kérdéseket provokál a beszélgetéshez.

A stimulus révén fejleszthetjük a beszélgető közösség kritikai gondolkodását. A kreatív megbeszélés a stimulus hatására számos irányba megindulhat. A csoport tagjai azt a témát fogják megbeszélni, amit fontosnak tartanak, nem pedig azt, amit a facilitátor megbeszélésre érdekesnek gondol (Isd. az esettanulmányt).

MILYEN STIMULUST HASZNÁLJUNK?

Csak a fantázia szabhat határt annak, milyen stimulust használhatunk. Kezdetben érdemes egyszerű stimulusokat adni, de Jason Buckley szerint, ha a közösség gyakorlottá válik filozófiai kérdések megfogalmazásában, a beszélgetést szinte bármi megindíthatja.

Gondolkodtató

A nemi esélyegyenlőségről szeretnél beszélgetést az osztályban, és ehhez olyan stimulust választasz, ami szerinted inspirálni fogja erre a diákokat. A filozófiai kérdés megfogalmazása után a csoport mégis egy másik témát választ megbeszélésre. Vajon rosszul választottál stimulust? Vagy arra láthattál példát, hogyan fejlődik a kritikai gondolkodás a csoportban?

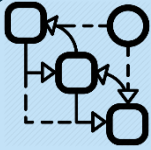
ESZKÖZÖK – PÉLDÁK STIMULUSRA

- dal – a szöveg kiosztható
- rap – jól működhet kamaszok, fiatalok között
- video klip– zenei klip, TV reklám, filmajánló
- rajzfilm – bármilyen korosztályban jól működhet
- történet – fikció vagy személyes, írott, vagy elmesélt
- képeskönyv – projektorral kivetíthető
- karikatúra – szinte mindig ellentmondásos
- képregény – gyorsan, élvezhetően vonja be a csoportot
- film – fikciós vagy dokumentumfilm
- műalkotás – festmények, szobrok, stb.
- tárgy– a 3D izgalmasabb mint a 2D
- párbeszéd – a résztvevők elő is adhatják
- újságcikk / blog/ twitter bejegyzés
- fénykép – 1 kép akár 1000 szót is megér
- esemény – iskolai rendezvény, kirándulás, stb.
- dramatizált jelenet – elő is adhatják
- adat – a szikár tények provokatívak lehetnek
- költemény – eltérhetnek az értelmezések
- graffiti – a műfaj és az üzenet is lehet provokatív

ESETANULMÁNY: Amikor a tanulás a szemed előtt megy végbe

A csúfolódás ellentmondásos téma lehet, ami akár szélsőséges véleményeket is provokálhat. Kati 13-14 éves diákjainak a "Naughtymeter pictures" (@Jason Buckley) képeket adta stimulusként angol órán. A képek segítségével a diákok felismerték, mennyire általános a kérdés. Egész jól kifejtették a gondolataikat, ám amikor észrevették, hogy egyesek nehezebben szólalnak meg angolul félve a cikizéstől, új szabályt hoztak a megbeszélés közben : „Magyarul is lehessen beszélni”. Ezután öröm volt látni, milyen értékesen járultak hozzá a megbeszéléshez azok, akik rendszerint észrevétlenek maradnak az órán.

ELMÉLET – A BESZÉLGETÉS LEZÁRÁSA

Fontos, hogy minden résztvevő esélyt kapjon gondolatai, nézetei, érzései kifejezésére a megbeszélt témával kapcsolatban. Mindenkinek oda kell figyelnie a másokra, és tiszteletben kell tartania mások gondolatait, nézőpontját. A tanár tartózkodjon a véleménynyilvánítástól, csak facilitátori szerepet vigyen a megbeszélés során! Különösen figyeljünk az alábbiakra:

- Maradt még valakinek mondanivalója?
- Fennmaradt-e olyan feszültség a teremben, amivel foglalkozni kell?
- Mindenkire odafigyeltek?
- Van olyan résztvevő, aki úgy érezheti, egyedül maradt a véleményével, ami további tisztázást és támogatást igényelhet?
- A következő ülést annak megfelelően készítetted elő, hogy maradtak kérdések, amikkel foglalkozni kell ?

Ugyanúgy, ahogy indult a megbeszélés, a lezárás is történhet valamilyen játék segítségével (Isd. köv. old.)

Gondolkodtató

Írj listát arról, miért fontos végiggondolni, hogy hogyan érjen véget egy megbeszélés!

Hogy éreznéd magad, ha a megbeszélés során félreértettek, és nem kapsz esélyt a reakcióra?

ESZKÖZÖK – ZÁRÓ GONDOLATOK

ZÁRÓ GONDOLATOK: Fontos, hogy a csoport tagjainak a megbeszélés végén legyen módja reflektálni az elhangzottakra, illetve a megbeszélte témával kapcsolatos egyéni gondolataikra, véleményükre. Miután ez megtörtént, lehetőséget kell adni a záró gondolataik megosztására a csoporttal. Akár le is írhatnak egy mondatot, ami összegzi a reflexióikat. Ezt érdemes összevetni azokkal a gondolatokkal, amiket a megbeszélés előtt, a kérdés elhangzásakor fogalmaztak meg maguknak.

ZÁRÓ GYAKORLATOK: Lehet olyan gyakorlatot alkalmazni, ami nevetést vált ki. Érdemes felmérni a csoport tagjainak hangulatát. Ha nagyon leeresztett a hangulat, valamivel fel kell dobni, akár valamilyen fizikai aktivitást magába foglaló játékkal is. Amennyiben a csoport tagjai feszültek maradtak, az szorongást kelthet, amit oldani kell.

ESETTANULMÁNY: P4C AZ OSZTÁLYTEREM KÍVÜL
Karen, egy angol tréner egy múzeumi kiállításon alkalmazta a módszert három menekült háttérű művész bevonásával.

A P4C segítségével vezette a térben a látogatókat, miközben a migrációval, és a menekültüggyel kapcsolatban kezdeményezett beszélgetést. A módszer révén a látogatók félelem nélkül reflektálhattak a munkákra. Úgy érezték, őszinték lehetnek, és senki nem fogja elítélni őket a véleményük miatt. Alkalmanként (az egyik művész javaslatára) Karen magukat a művészeket „használta” stimulusként, akik a saját történeteiket osztották meg a látogatókkal az ülések elején.

II. rész: A párbeszéd és az
ellentmondásos témák

II. rész: 7 – 11. fejezetek

7. Extrémizmus vagy ellentmondásos témák
8. A párbeszéd és az ellentmondásos témák
9. Esettanulmány – Lengyelország
10. Esettanulmány – Magyarország
11. A projekt tanulságai

ELMÉLET – EXTRÉMIZMUS VAGY ELLENTMONDÁSOS TÉMÁK

Ez a projekt azért jött létre, hogy az extrémizmus jelenségének vizsgálatához a P4C módszerét használjuk. A tanárok munkája során az „ellentmondásos témák” meghatározás hasznosabbnak, működőképesebbnek bizonyult. Nézzük meg, mi a különbség az extrémizmus és az ellentmondásos témák között!

2017-2019 között 4 országból 6 iskola valamint civil szervezet ugyanezzel a kérdéssel szembesült. Néhány partner kontextusában az „extrémizmus” nem volt releváns. Mások a „nehéz kérdések”, „ellentmondásos témák” vagy az „érzékeny kérdések” fogalmakat nem találták elég hatékonyak arra, hogy azok segítségével lépjenek fel az extrémizmussal szemben. Mit tegyen egy tanár egy ennyire összetett kérdésben?

Nézd át az ellentmondásos témák és az extrémizmus definícióit, és határozd meg magadnak, hogy milyen különbségeket találsz!

Az extrémizmus definíciói

Az extrémizmus definíciói kiemelik az extrém viselkedésre való hajlamot. Ugyanakkor a kérdés az, mit tekintünk mérsékeltnek illetve szélsőségesnek, valamint, hogy ki dönti el a kérdést. Az angol kormány világosan fogalmaz:

„Az extrémizmus szóbeli vagy cselekvő szembenállás az alapvető brit értékekkel, beleértve a demokrácia, a törvényesség, az egyéni szabadság valamint a különböző vallásos meggyőződések és hitek kölcsönös tiszteletben tartásának értékét.” (Revised Prevent Duty Guidance for England and Wales, 2015)

Az ellentmondásos témák definíciója

Az angol civil szervezet, az Oxfam meghatározása szerint az ellentmondásos témák:

- Erős érzelmeket, megnyilvánulásokat váltanak ki.
- Hatással vannak a társas, kulturális gazdasági és környezeti kontextusra, melyben élünk.
- Értékekkel és meggyőződésekkel kapcsolatos kérdéseket érintenek, megosztóak lehetnek egyéni, közösségi és társadalmi szinten egyaránt.
- Összetettek, világos, és egyértelmű válaszok nélkül.
- Szilárd nézetek, melyekhez az emberek ragaszkodnak, és amik saját tapasztalataikból, érdekeikből, értékeikből és személyes kontextusaikból következnek.
- A helyi, nemzeti, vagy a globális közösség különböző szintjein jelentkeznek.
- Számos kérdést felölelnek pl.: emberi jogok, nemi esélyegyenlőség, migráció, éghajlatváltozás.
- Időben és térben változhatnak. Egyes kérdések egy adott közösségben, országban ellentmondásosnak, míg egy másikban teljesen elfogadottnak számítanak.

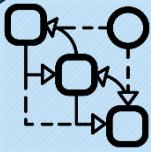
Egy egyszerűbb megközelítés szerint: olyan kérdések, melyek erős érzelmeket keltenek, és eltérő véleményeket mutatnak egy közösségen belül.

Hasznos linkek (angolul)

<https://www.oxfam.org.uk/education/resources/teaching-controversial-issues>

<https://edoc.coe.int/en/education-for-democratic-citizenship/7738-teaching-controversial-issues.html>

GYAKORLAT – EXTRÉMIZMUS VAGY ELLENTMONDÁSOS NÉZETEK AZ OSZTÁLYTEREMBEN

A kétéves együttműködés végén a projekt résztvevői megegyeztek abban, hogy a két fogalmat a cselekvés különböző szintjei különböztetik meg egymástól.

Az ellentmondásos nézetek egyszerűen csak eltérő megközelítések, nézőpontok, nézetletérések. Míg az extrémizmus egy valamilyen nézet által megtámogatott proaktív szembenállás vagy tiltakozás, mely meggyőződéssé válik, kizárva más lehetséges nézőpontok számbavételének lehetőségét az egyén számára.

Mindezt a meghatározások is alátámasztják. Egy tanár számára nehéz lehet fellépni az extrémizmussal szemben, ugyanakkor a P4C módszerével sikerrel térképezheti fel azokat az ellentmondásos témákat, melyek az egyént extrém megnyilvánulások irányába tolhatják.

A következő oldalakon néhány gyakorlati ötletet és esettanulmányt találsz a témában.

Gondolkodtató

Hogyan határoznád meg az extrémizmust és az ellentmondásos kérdéseket?

Milyen hatással vannak a munkádra ezek a fogalmak?

Nézd meg a következő oldalon található listát! Írd le a gondolataidat, és beszélj meg azokat egy kollégáddal!

ESZKÖZÖK – KÉSZÜLJ FEL A PÁRBESZÉDRE ELLENTMONDÁSOS TÉMÁKRÓL

A P4C biztonságos feltételeket teremt, ahol a résztvevőknek nem kell egyetérteniük. Ha ellentmondásos témákról tervezel beszélgetést folytatni, készülj előzetesen az alábbiakkal:

- Monitorozd a saját viselkedésed, legyél önreflektív!
- Legyél tisztában az ellentmondásos témák természetével, és a belőlük fakadó nehézségekkel!
- Ügyelj az osztály és az iskolai környezet előkészítésére!
- Legyél képes különböző tanítási stílusokat alkalmazni!
- Hozz létre megfelelő osztályléggkört, és támogató iskolai környezetet!
- Ismertesd meg a diákokkal a módszer kereteit és lehetőségeit!
- Kerüld a mindentudó szakértő szerepét!
- Készítsd fel a diákokat az ellentmondások felismerésére!
- Legyen terved a megbeszélés hatékony irányítására!
- Legyél képes különböző speciális tanítási technikákat alkalmazni!
- Vonj be más felelős személyeket, tanárokat!

ESETANULMÁNY: *Ellentmondásos témák egy megosztott kultúrában – beszélgetés a homoszexualitásról 14 évesekkel*

A homoszexualitás sosem könnyű téma, de különösen nehéz vallásos közegben, ahol a téma erősen megosztja a közösséget. Zofia, egy lengyelországi angoltanár 14 éves diákoknak vezetett megbeszélést a kérdésről, egy rajzfilmet használva stimulusnak. („In a heartbeat”). Az ülés biztonságos keretei között az egyik diák képes volt a homoszexuális barátja történetét elmesélni. Az általa behozott nézőpont mélyen elgondolkodtatott néhány erős meggyőződésű diákot. A megbeszélés eredményeként, az érvelés hatására átértékelték korábbi nézeteiket.

GYAKORLAT – EXTRÉMIZMUS VAGY ELLENTMONDÁSOS NÉZETEK AZ OSZTÁLYTEREMBEN

Klonowic általános iskola, PL, Dorota Mazurek írása

Lengyelország évszázadok óta multikulturális. Az utóbbi évek eseményei azonban megmutatták, mennyire törekeny az együttélés. Abban a hónapban, amikor a P4CE projekt elindult, szélsőjobboldali szervezetek demonstrációit láthattuk. „A lengyel Függetlenség napját szélsőjobboldali masírozás tette tönkre. Szélsőjobboldali ezrek masíroztak fáklyával, zászlókkal a kezükben Varsó utcáin, megzavarva az ünnepeket.” (dailymail.co.uk 11th November 2017).

A Lublinban lévő iskolánk (285 diák 6-15 év között) gondot fordít a diákok kiegyensúlyozott fejlesztésére, és az interkulturális oktatásra. Odafigyelünk a diákok felkészítésére a változó világ kihívásaival szemben, ugyanakkor elköteleztük magunkat az etikus viselkedés kialakítása iránt is. Az egyetemes értékek alapvetőek a nevelési elveink között.

Kötelező a kirtikai gondolkodás fejlesztése, minden héten teszünk érte. Ugyanakkor el kell ismerni, hogy mindez nem könnyű. Sokat beszélgetünk a diákokkal, miközben a végeredmény nagyon nehezen mérhető.

A P4CE projektben különböző évfolyamoknál vezettük be a P4C módszerét. Két tanár 8 éves diákokkal foglalkozott, a többiek a 13-15 éves korosztályokban dolgoztak. A projekt első évében a tanárok felkészítése zajlott. Első lépésben három tanárunk (egy földrajz, és két angoltanár) egy budapesti módszertani tréningen vett részt. Majd 2018 októberében megkezdődött a többi tanár felkészítése és a diákokkal való munka is.

Az első nagy kérdés nem az volt, hogy hogyan vegyük fel a harcot az extrémizmussal szemben, hanem hogy hogyan vezessük be a nehéz témákat az osztályokban. Az extrém nézetek nem tartoznak a közkedvelt, széles körben tárgyalt témák közé. Sok diák vallásos nevelést kap otthon, és gyakran erős befolyást gyakorol rájuk a katolikus egyház, vagy valamilyen intoleráns kultúra. Az olyan kérdések, mint a homoszexualitás, a menekültkérdés Európában vagy jótékonysági események szélsőséges véleményeket generálnak, és megosztják a közösséget.

Számos kihívással szembesültünk a projekt megvalósítása során. Először is a projekttől függetlenül átalakult a tantestület, ami szorongást keltett a munkatársakban. Ennek ellenére néhány kolléga nagyon lelkesen vágott bele a diákokkal való munkába. A második nehézség a rendelkezésre álló idő volt: hogyan tudjuk beilleszteni a P4C munkát az amúgy is zsúfolt órarendbe. Úgy döntöttünk, hogy az osztályfőnöki órákat fogjuk használni. A harmadik kérdés a témaválasztás volt. Megállapodtunk, hogy a „nehéz kérdések” témájával kezdünk, és a budapesti tréning, valamint a lengyel projekt-partnerünk, Marta Gontarska anyagaira fogunk építeni.

Kezdetben a diákok, főleg az idősebbek ellenállást mutattak. Már a testbeszédük is arról árulkodott, mennyire nincs kedvük részt venni bármiféle vitában. Úgy döntöttünk, biztonságosabb terepről indulunk, és ismerős, mindennapi témákkal kezdünk, amikből majd az átfogóbb, általánosabb témákra nyitunk. Beszélgetéseket kezdeményeztünk aktuális hírekről, amik az esélyegyenlőségi felvonulásokat követő zavargásokról szóltak Lengyelországban és Lublinban. A P4C lehetővé tette, hogy minden diák számára elfogadhatóan beszéljünk a homoszexualitásról, (ami tabunak számít az országban).

Az egyik alkalommal, amikor a homoszexualitás témáját bevezető kisfilmet néztük, néhány diák kifejezte ellenérzéseit. „Miért kell ezt néznünk?” Nyilvánvalóan ellentmondásos volt számukra a téma. Ám amikor az egyik diák megosztotta egy meleg barátjának a történetét, érdekes dolog történt. A valós történet személyesebb, érzelmesebb szintre vitte a beszélgetést. Hirtelen a filozofikus beszélgetés kevésbé elméletivé vált, a diákok elkezdtek élő, létező személyekről beszélni az elvont kérdések helyett. Egy osztálytárs személyes vallomása mélyebb gondolkodásra készítette a diákokat. Magától értetődően kellett újragondolniuk eredeti meggyőződéseiket a megbeszélés során elhangzó érvek fényében.

A fenti példa megmutatja, mennyire fontos, hogy kritikai gondolkodásra ösztönözzük a diákjainkat. Hiszen hol máshol beszéljenek nyíltan, őszintén, és ami még fontosabb, az ítélezéstől való félelem nélkül, ha nem az osztályteremben?

Javaslatom szerint érdemes ismerős, hétköznapi témákkal kezdeni a beszélgetéseket. A biztonságos tér létrehozása nemcsak a diákoknak, hanem a tanárnak is fontos: megmutatja majd, milyen mélyre lehet elmenni a diákokkal való beszélgetések során.

GYAKORLAT – EXTRÉMIZMUS VAGY ELLENTMONDÁSOS NÉZETEK AZ OSZTÁLYTEREMBEN

ELTE Radnóti Miklós Gyakorló iskola Berta Anikó írása

Magyarország kormánya számos, nem a demokrácia irányába tett intézkedése miatt a figyelem előterébe került az utóbbi időben. A média jól láthatóan és nagy mértékben a kormány befolyása alatt áll, az alternatív tények súlyos félreértésekhez vezetnek, és elharapózott a gyűlöletbeszéd. Fel nőttek és gyerekek egyaránt manipulatív óriásplakátokkal találkozhatnak szerte az országban, és a hamis híreket közlő újságokat ingyenesen terjesztik a köztereken.

Sok fiatal szembesül azzal, hogy kortársaik eltérő nézeteket vallanak, mint a szüleik, és ritkán van lehetőségük a nyilvánvalóan ellentmondásos témák megbeszélésére. Ugyanakkor jellemzően az iskolák és tanáraik is tartózkodnak az ilyen témák tárgyalásától.

A fentiek és még számos egyéb ok miatt a legtöbb fiatal nem tud hatékonyan kommunikálni, nehezen figyel oda, fogad el az övétől eltérő vagy nem megszokott véleményeket. A tankönyvek jellemzően kerülnek az ellentmondásos kérdéseket, és ritkán adódik lehetőség a tartalmas beszélgetés, a hatékony kommunikációs készségek fejlesztésére.

17 fős, intelligens, nyitott tinédzsercsoportban alkalmaztam a P4C módszert. Telve voltak radikális elképzelésekkel, önállósulási törekvéssel, és szabadságvágygal. Az iskolánk meglehetősen liberális szellemiségű, a tanárok újtípusok, a diákok tehetségesek. Az intézmény nyitott az új módszerek iránt, és elkötelezett, hogy felelős polgárokat neveljen.

Lelkesen vágtam bele a projektbe, támogató és kíváncsi kollégáktól körülvéve, akik tudni akarták, hogyan működhet a módszer az adott osztályban.

Az ülések sikeresek voltak, a diákok élvezték az ellentmondásos témákat. A legnagyobb gondot az idő jelentette. A 45 perces órakeret néha lehetetlenné tette az összes módszertani lépés megtételét, volt, hogy egy izgalmas beszélgetés közepén kellett befejeznünk az ülést. A diákok nagyon élvezték az aktuális témák megbeszélését, különösen, ha a téma a személyes problémáikat, helyzetüket érintette. Ilyenek voltak a hazugság, siker és kudarc, a büntetés, és a közösségi média témái.

Az ülések során általában nehéz kérdésekkel foglalkoztunk, bár időnként az extrémizmust is érintettük. A médiából származó kihívásokat Magyarországon egy szabadtéri kiállítás segítségével beszéljük meg: „Arc - Unfake” (<https://arcmagazin.hu/>), melyet az előző napon látogattak meg. Ennek kapcsán az etikus újságírás kérdését tárgyaltuk. Egy ülést a Sargentini jelentésnek szenteltünk, egy másikat az Orwell-i kettősbeszédnek az 1984-ből.

Megnéztük Bosch Az utolsó ítélet c. képét és izgalmas beszélgetést folytattunk a bűncselekmény és a bűn különbségéről. Különböző nézőpontú online cikkeket és videókat, valamint képeket és online előadásokat egyaránt használtunk.

Szisztematikus, a P4C módszer lépésről lépésre történő bevezetését javaslom az alkalmazás során. Legyél következetes, de rugalmas! Ha a gyerekek megismerték és megszokták a kereteket, élvezni fogják a benne rejlő lehetőségeket. Kezdetben talán nehéznek, sőt akár szüségtelennek tartják a filozófiai kérdések megfogalmazását, de akkor se add fel, ha megpróbálják „széttrollkodni” az ülést. Nagyon sokat fognak közben tanulni!

Ha a diákok úgy érzik, hasznos eszközt kapnak a kezükbe a módszer révén, könnyebben fognak beszélgetéseket folytatni nehéz témákban, miközben rengeteget tanulnak egymásról, és mindenekelőtt önmagukról. A tanároknak nyitottnak kell lenni olyan témák megbeszélésére is, melyek más órákon merültek fel, hogy a diákok megismerjenek eltérő nézőpontokat, attitűdöket, és kifejezhessék saját elképzeléseiket, miközben próbálják megérteni a másikat.

Gondolkodtató

Az esettanulmányok nyomán milyen hasonlóságokat és különbségeket látsz saját környezetekkel, kultúráddal?

Mit gondolsz, a kollégáid hogyan reagálnának a felvetett témákkal kapcsolatban?

A PROJEKT TANULSÁGAI

Négy területet találtak a projekt-partnerek, ahol a módszer azonos eredményre vezetett: fegyelemre szoktat, megteremti a megbeszélés kereteit, növeli a tanárok érzékenységét a diákokat foglalkoztató kérdések iránt, ráirányítja a figyelmet az iskola, a helyi és a nemzeti közösség extrémizmushoz való viszonyára.

Fegyelemre szoktat

Az esettanulmányok megmutatták, hogyan használható akár heti rendszerességgel a P4C az iskolában. A feszes órarendek miatt ez sosem könnyű, de az osztályfőnöki óra például alkalmas lehet erre. A módszer következetes alkalmazása révén a diákok megérthették, hogy olyan biztonságos térbe léphetnek be, ahol szabadon beszélgethetnek.

Megteremti a beszélgetés kereteit

A kézikönyv bemutatja a P4C megbeszélés lépéseit. Ezzel nemcsak a tanár kap kapaszkodót, a diákok is tudják, mi következik. Az a tudat, hogy nem érhetik őket meglepetések, segít létrehozni a biztonságos környezetet. A módszer a diákok „bemelegítésében” és „lehűtésében” is segít.

Növeli a tanárok érzékenységét a diákokat foglalkoztató kérdések iránt

Az esettanulmányokból kiderült, hogyan kellett a tanároknak reagálniuk a diákokat foglalkoztató kérdésekre. Ez segítette megismerni azokat az ügyeket, amik a diákokat leginkább foglalkoztatják.

Ráirányítja a figyelmet az iskola, a helyi és a nemzeti közösség extrémizmushoz való viszonyára

A populizmus népszerűvé válásának vizsgálatakor a módszer nemcsak az extrémizmus összetevőit segítette felfedezni, hanem azt a társadalmi-politikai kontextust is, amiben működik. A projekt partnerei különböző módokon közelítettek a kérdéshez, a kontextus függvényében. Voltak, akik a helyi szintet vizsgálták meg alaposan, mások a tágabb összefüggésekre koncentráltak.

ZÁRSZÓ

A projekt alatt a partnerek folyamatosan jelezték, hogy sosem volt könnyű az ellentmondásos kérdésekről beszélgetést kezdeményezni. Ugyanakkor nagyon megérte. Talán további projektek felméri majd a mi munkánk hatásait.

Reméljük, ez a kézikönyv izgalmas bepillantást enged a módszerbe, és az olvasó kedvet kapott, hogy kipróbálja a P4C-t.

Gondolkodtató

Megismerve a projektünk tanulságait, gondoltál arra, hogy más szemmel nézz a munkádra?

Hogyan kezdenél hozzá a saját beszélgető közösséged létrehozásához?

A P4CE PROJEKT

Háttér

A projektünk célja az volt, hogy képzést és forrásokat adjunk az olyan tanárok kezébe, akik szeretnék fejleszteni a diákok kritikai gondolkodását. A tréningjeink összesen közel 400 tanárt értek el Angliában, Lengyelországban, Magyarországon és Svédországban. Ezek a tanárok aztán több mint 12 000 diákkal folytattak megbeszélést ún. nehéz kérdésekről.

A projekt 5 szakaszból állt. Az 1. és 2. szakasz egy ötnapos P4C tréninggel ért véget, hogy segítse a tanárokat megbeszéléseket vezetni nehéz kérdésekről. A tréningen minden partner részt vett. Megoszthatták tapasztalataikat a kritikai gondolkodás fejlesztéséről, és az extrémizmussal szembeni módszertani lehetőségekről. A 3. és 4. fázisban a partnerek továbbadták a megszerzett tudást országonként további 100 tanárnak. Ezek a tanárok létrehozhatták saját projektjeiket „Beszélgetés nehéz kérdésekről” címmel.

P4CE

P4CE:
**Philosophy 4 Challenging
Extremism**

Project number: 2017-1-UK01-KA201-036831

Funded by the Erasmus +
Programme of the
European Union

Challenge Extremism: Using Philosophy for Children to develop critical thinking and media literacy in the classroom

Nyköping anthropolis

JEGYZETEK

P4CE

P4CE:
**Philosophy 4 Challenging
Extremism**

Project number: 2017-1-UK01-KA201-036831

Funded by the Erasmus +
Programme of the
European Union

Challenge Extremism: Using Philosophy for Children to develop critical thinking and media literacy in the classroom

Nyköping anthropolis

A kiadvány a Creative Commons 201 nemzetközi licenc alapján használható. Ennek megfelelően a teljes szöveg és a képek, valamint azok részletei szabadon másolhatók, terjeszthetők és megjelentethetők a felsorolt szerzőkre és a kiadványra való hivatkozás mellett: Jason Ward, Andrea Bullivant, Balázs Nagy, Marta Gontarska, Aniko Berta, Dorota Mazurek és Mathias Demetriades, mint a „Közösségi filozófiával a szélsőséges nézetekkel szemben” c. módszertani kézikönyv szerzői. Amennyiben módosított formában szeretné az anyagot terjeszteni, előbb engedélyt kell kérni rá a szerzőktől, és az elkészült munka csak ugyanilyen vagy hasonló licenc alatt jelenhet meg. Kereskedelmi forgalomban nem terjeszthető.

P4CE A kiadvány az Európai Bizottság által támogatott „P4CE: Közösségi filozófiával az extrémizmussal szemben” c. projekt (2017-1-UK01-KA201-036831) keretében jött létre.

A kiadvány az Európai Bizottság támogatásával készült. A kiadvány a szerzők véleményét tükrözi, a Bizottságot nem terheli felelősség a benne foglalt információk felhasználásának következményeier.

P4CE

P4CE:
**Philosophy 4 Challenging
Extremism**

Project number: 2017-1-UK01-KA201-036831

Funded by the Erasmus +
Programme of the
European Union

Challenge Extremism: Using Philosophy for Children to develop critical thinking and media literacy in the classroom

Nyköping anthropolis

